

สายธารแห่งไตรลักษณ์: การสร้างสรรค์ศิลปะดิจิทัล
และการวิเคราะห์ความหมายตามแนวสัญศาสตร์
Stream of the Three Characteristics: Digital Art Creation
and Meaning Analysis Based on Semiotics

พระมหาสันติราษฎร์ ฌานสนติ (พวงมลิ)
Phramaha Santirat Jhānasanti (Phuangmali)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahamakut Buddhist University

Received: 2022-03-02

Revised: 2022-04-18

Accepted: 2022-04-23

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการนำเสนอผลงานศิลปะดิจิทัลในรูปแบบธรรมชาตินามธรรมบนพื้นฐานหลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนา (2) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะดิจิทัลในรูปแบบธรรมชาตินามธรรม (3) เพื่อวิเคราะห์ความหมายผลงานศิลปะดิจิทัลในรูปแบบธรรมชาตินามธรรมตามแนวสัญศาสตร์ โดยนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ศิลปะดิจิทัลรูปแบบธรรมชาตินามธรรม และวิเคราะห์ความหมายตามแนวสัญศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า การสร้างสรรค์ผลงานจำแนกได้ทั้งสิ้นจำนวน 7 ชุด ประกอบด้วย (1) ชุดดอกหญ้าแห่งความฝันแปร (2) ชุดสายธารแห่งอนิจจัง (3) ชุดขุนเขาแห่งความฝันแปร (4) ชุดฤดูกาลแห่งความฝันแปร (5) ชุดเส้นทางแห่งไตรลักษณ์ (6) ชุดสายธารแห่งไตรลักษณ์ (7) ชุดแสงสว่างกลางอนธการ มีการนำเสนอภาพเขียนธรรมชาตินามธรรมให้มีรูปแบบและมิติภาพที่หลากหลายโดยประกอบไปด้วยบรรยากาศส่วนต่างๆ ของธรรมชาติ เช่น ลำธาร หุบเขาลำเนาไพร ดอกหญ้า ท้องทุ่ง เป็นต้น พัฒนาการของการสร้างสรรค์ผลงานสามารถสรุปได้ 3 ด้าน คือ 1) ด้านรูปแบบ 2) ด้านมิติภาพ 3) ด้านทฤษฎี การวิเคราะห์ความหมายจำแนกได้ 2 ด้าน คือ 1) ด้านความหมายนัยตรง เป็นการตีความหมายตามความหมายที่ปรากฏเด่นชัดของสัญลักษณ์ เช่น พุ่มไม้ทิวเขา สีสนลำเนาไพร แสงทอประกายในยามพลบค่ำ เป็นต้น 2) ด้านความหมายนัยแฝง เป็นความหมายที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึก ค่านิยม และวัฒนธรรมของผู้รับสาร เช่น ดอกหญ้าแห่งเหยี่ยวในบรรยากาศพลบค่ำ หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงของชีวิตในยามประสพกับสังขาร เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น

คำสำคัญ: ไตรลักษณ์, ศิลปะดิจิทัล, การวิเคราะห์ความหมาย, สัญศาสตร์

Abstract

This research had three objectives: (1) to study the style and methods of presenting digital art works in abstract natural style based on the three characteristics in Buddhism (2) to create digital art works in abstract natural style (3) to analyze the meanings of digital art works in abstract natural style based on semiotics. The researcher presented digital art creations in the abstract natural style and analyzed the meanings based on semiotics.

The results showed that: A total of 7 collections of creations can be classified as follows: (1) Flower of variation (2) Stream of impermanence (3) Mountain of variation (4) Season of variation (5) Path of three characteristics (6) Stream of three characteristics (7) Light in the dark. Abstract nature paintings were presented in a variety of style and dimensions, comprising different parts of atmosphere in the nature such as streams, valleys, grasses, fields etc. The development of the work can be summarized in 3 aspects: 1) Style 2) Visual dimensions 3) Color tone. The analysis of meaning can be classified into 2 aspects: 1) Direct meaning: It is an interpretation based on the apparent meaning of the symbol such as bushes on the mountain, colorful valleys, light in the twilight etc. 2) Connotation meaning: It is a meaning that is related to the emotions, feelings, values and cultures of the recipient such as withering grass flowers in the twilight atmosphere mean the changes in life when experiencing the truth of birth, old age, sickness and death.

Keywords: Three Characteristics, Digital Art, Meaning Analysis, Semiotics

บทนำ

ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน การดำรงชีวิตด้วยความไม่รู้ในกฎธรรมชาติของไตรลักษณ์ทำให้ยึดติดอยู่กับตัณหาอุปาทาน เป็นผลให้เกิดการขัดแย้งแย้งซึ่งกันอย่างสุดขีด สร้างความทุกข์ให้แก่ผู้คนอย่างมหันต์ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเรื่องไตรลักษณ์เป็นหลักธรรมฝ่ายปัญญาอันแสดงกฎแห่งธรรมชาติ คือ อนิจจัง ไม่เที่ยง ทุกขัง คงทนอยู่สภาพเดิมไม่ได้ และอนัตตา ไร้ตัวตน ทำให้มองเห็นคุณค่าในการวางใจต่อสังขารคือโลกและชีวิต รู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายที่เป็นสภาพปรุงแต่งที่ล้วนแต่ไม่เที่ยงแท้ยั่งยืน (สุพร แก้วดา, 2554, น. 1-2) ศิลปะการใช้ชีวิตเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ในทุกมิติโดยเฉพาะความเข้าใจธรรมชาติของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเรา มนุษย์ทุกคนสามารถในการประยุกต์สังเคราะห์ความจริงตามธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นมาเป็นเครื่องบำรุงสภาพจิตใจของตนให้มีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของชีวิตตนเอง ดังนั้น ประสบการณ์ทางสุนทรียะย่อมสามารถทำให้มนุษย์มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเข้าใจ

และมองเห็นคุณค่าโดยไม่เลือกที่จะปฏิเสธก่อนที่จะใช้ปัญญาพิจารณาทำความเข้าใจก่อน

ภาพเขียนเป็นสัญลักษณ์ให้ความหมายแทนอารมณ์ความรู้สึกโดยผ่านกระบวนการผสมระหว่างจินตนาการในทุกขณะจิต และประดิษฐ์ประดอยความสัมพันธ์ทางเทคนิคในการให้แสงสี นับเป็นกระบวนการหนึ่งในการสืบทอดกันไปของสภาวะนามและรูปซึ่งเรียกสภาวะนั้นว่า สันตติ เมื่อแยกสภาวะนามและรูปออกจากกัน กล่าวคือแยกจินตนาการและชิ้นส่วนแห่งการผสมแสงสี ภาพก็กลายเป็นสภาวะที่หาตัวตนไม่ได้ ลักษณะดังกล่าวนี้เองจึงเป็นลักษณะเด่นชัดสำหรับการพิจารณาให้เข้าใจในกฎธรรมชาติ เรื่องไตรลักษณ์ ดังพระสุภาวชิวกัมพวนิกาเถรกล่าวว่า “รูปภาพที่ทำด้วยไม้หรือโบลานที่เขาบรรจงเขียนไว้สวยงาม อันเขาผูกไว้ด้วยด้ายและตรึงไว้ด้วยตะปู ทำให้เหมือนกับจะพอรำได้ต่าง ๆ ดินันเห็นมาแล้วเมื่อรูปนั้นถูกรื้อออก ปลดด้ายและตะปูออกก็บกร่อง กระจัดกระจาย แยกออกเป็นชิ้น ๆ ไม่พึงได้สภาพที่ชื่อว่ารูป” (ขุ.เถรี. 26/392-395/620)

การสร้างสรรคภาพเขียน ศิลปินอาจมุ่งให้เกิดผลตอบสนองต่ออารมณ์ของผู้รับโดยสื่อความผ่านภาพเขียนเพื่อให้เข้าถึงสุนทรียภาพ อีกแง่หนึ่งมิได้มุ่งเพื่อให้เกิดความหลงใหลหรือติดใจในความงดงาม หากแต่คุณค่าแห่งศิลปะมักซ่อนไว้ซึ่งอุดมคติอันสูงส่ง คือความเข้าใจหลักความจริงอันเกิดจากการเสาะหาค่าความงามอันบริสุทธิ์ซึ่งซ่อนตัวอยู่ในนามรูปทุกขณะ ผู้ที่เข้าใจความจริงอันถ่องแท้จึงสามารถพบกับความสุขอันยั่งยืนหรือหลุดพ้นจากสภาวะความหลุ่มหลงในความมีอยู่แห่งภาวะทั้งมวล สภาวะดังกล่าวนี้อาจเรียกว่า ความผาสุกทางจิตวิญญาณ อันเป็นสิ่งที่ได้มาเมื่อบุคคลค้นพบความสมดุลระหว่างคุณค่าในชีวิต เป้าหมาย ความเชื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและผู้อื่น อันทำให้บุคคลมีความรัก ความศรัทธา ความหวัง และมีการค้นหาความหมายในชีวิต รวมทั้งทะนุบำรุงสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น เป็นตัวบ่งชี้ของระดับจิตวิญญาณที่สำคัญอย่างหนึ่งของสุขภาพ เป็นความรู้สึกของความเกี่ยวพันเชื่อมโยงที่มีความกลมกลืนระหว่างตนเอง ผู้อื่น ธรรมชาติและสิ่งสูงสุด (Hunzelmann, J., 1987, น.35)

หลักไตรลักษณ์เป็นหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ของสรรพสิ่ง โดยในแต่ละวันทุกคนล้วนต้องประสบกับความสุขความทุกข์อยู่ตลอดเวลาซึ่งหมายถึงการได้พบเห็นความเปลี่ยนแปลงทางชีวิต ธรรมชาติรอบตัวย่อมมีการแปรผันไม่คงที่ทั้งดิน ฟ้า อากาศ สายน้ำ ต้นไม้พฤษชา เหล่าชีวิตสรรพสัตว์ ทุกสิ่งล้วนเลื่อนไหลไปสลับไป หากพิจารณาถึงคำสอนไตรลักษณ์ที่พระพุทธองค์สั่งสอนแล้วก็จะเข้าใจได้ว่า ความสุข ความทุกข์ ดีใจ เสียใจต่าง ๆ เป็นของไม่ยั่งยืนถาวรตลอดไปเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา (ภณทิตลา สังคหะ, 2561, น. 2) สัจจะดังกล่าวนำมาซึ่งแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยสร้างสรรค์ผลงานผ่านภาพเขียนโดยมุ่งอุดมคติคือสังขธรรมไตรลักษณ์เพื่อสะท้อนเป็นภาพเขียนในเชิงนามธรรม รวมทั้งใช้ศาสตร์ทางด้านภาษาในการตีความหมาย เป็นประสงค์ในใจที่ต้องการสื่อความตามแนวหลักธรรมไตรลักษณ์ในทางพระพุทธศาสนา อันเป็นการเปรียบเทียบสังขธรรมด้วยภาพสื่อความซึ่งจักเป็นอุปการอย่างหนึ่งในการช่วยให้มนุษย์พบแก่นสารในชีวิต และบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือความเข้าใจธรรมชาติตามความเป็นจริงและไม่ยึดมั่นถือมั่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการนำเสนอผลงานศิลปะดิจิทัลในรูปแบบธรรมชาตินามธรรมบนพื้นฐานหลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนา
- 2) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะดิจิทัลในรูปแบบธรรมชาตินามธรรม
- 3) เพื่อวิเคราะห์ความหมายผลงานศิลปะดิจิทัลในรูปแบบธรรมชาตินามธรรมตามแนวสัญลักษณ์ศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “สายธารแห่งไตรลักษณ์: การสร้างสรรค์ศิลปะดิจิทัลและวิเคราะห์ความหมายตามแนวสัญลักษณ์ศาสตร์” นี้ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วย 1) ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูล โดยศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการประมวลความคิดหรือสร้างแรงบันดาลใจก่อนการสร้างสรรค์ผลงาน โดยแหล่งข้อมูลที่ศึกษาแบ่งเป็น ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยพร้อมทั้งอรรถกถา 91 เล่ม ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย (ออนไลน์) และ ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลจากผลงานศิลปกรรม หนังสือ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลที่สังสมจากประสบการณ์ตรง การบันทึกภาพถ่าย และข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ 2) ประมวลความคิดในการสร้างสรรค์ โดยการกำหนดรูปแบบ และเทคนิคในการสร้างสรรค์ผลงาน คือ การกำหนดรูปแบบที่สร้างสรรค์ ได้แก่ ภาพเขียนเกี่ยวกับธรรมชาตินามธรรมบนพื้นฐานแนวคิดหลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยสร้างสรรค์ผลงานศิลปะให้มีเส้น สี แสงเงา รูปทรง พื้นที่ และสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ผสมผสานกับจินตนาการมีรูปแบบในการสร้างสรรค์ ดังนี้

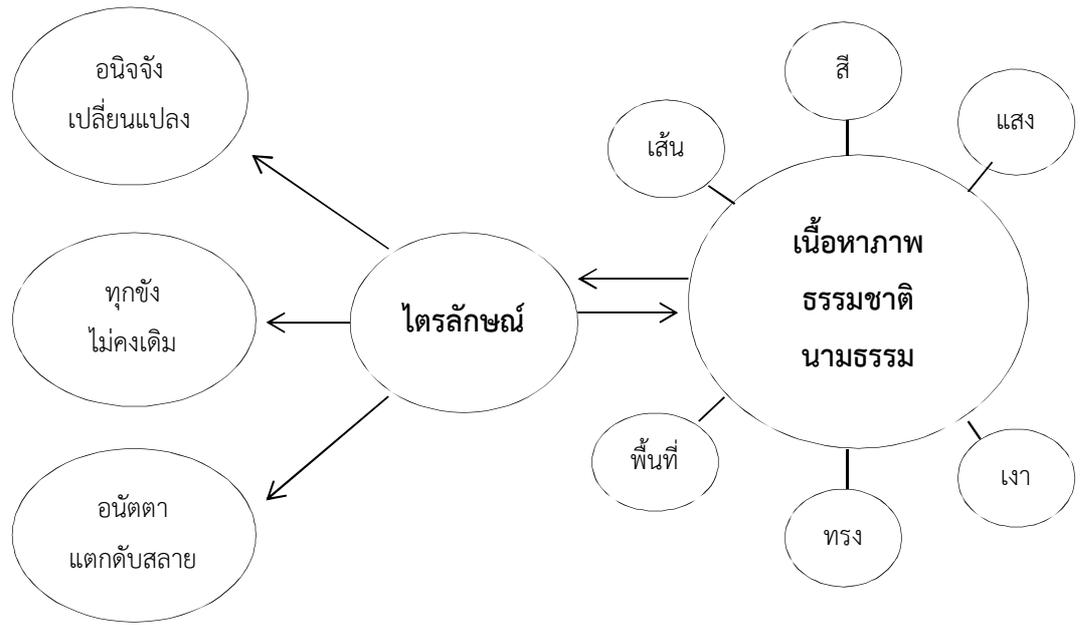

แผนภูมิแสดงการกำหนดรูปแบบในการสร้างสรรค์

และการกำหนดเทคนิค โดยเทคนิคที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน ได้แก่ เทคนิคดิจิทัลเพ้นติ้ง (Digital Painting) การใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสร้างสรรค์ผ่านการใช้โปรแกรมโปรครีเอท (Pro Create)

ขั้นตอนการดำเนินการ เกี่ยวกับวิธีการสร้างสรรค์ผลงาน ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบและเทคนิคในการสร้างสรรค์ผลงานแล้วจึงเริ่มการสร้างสรรค์ผลงาน ดังนี้

การกำหนดเนื้อหา เนื้อหาของภาพบรรยายเกี่ยวกับธรรมชาติทั้งลำธาร ป่าเขา ต้นไม้ ความต่างแห่งฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ความสดใส ความเศร้าหมอง รวมถึงเส้นทาง เป็นต้น การกำหนดเนื้อหาใช้หลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์เป็นฐานของการสื่อแนวคิด โดยกำหนดกรอบแนวคิดในการถ่ายทอดผลงาน ดังนี้

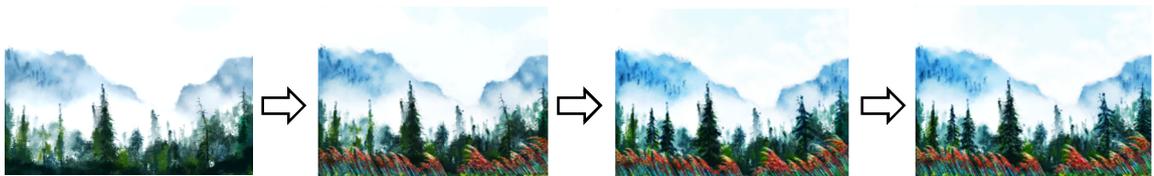
ภาพแสดงกรอบแนวคิดในการถ่ายทอดผลงาน

การสร้างภาพร่าง เมื่อกำหนดเนื้อหาแล้ว ผู้วิจัยจึงร่างภาพต้นแบบเพื่อวางเค้าโครงของภาพ โดยวิธีการที่ผู้วิจัยถนัด คือ การใช้ที่แปรวงสีในระยะต่าง ๆ ของภาพ และเพิ่มรายละเอียดต่าง ๆ เข้าไปในภายหลัง

ภาพตัวอย่างการสร้างภาพร่าง

การสร้างสรรค์ผลงาน ผู้วิจัยนำภาพที่ร่างไว้เรียบร้อยแล้วมาสร้างสรรค์โดยเริ่มต้นจากการใช้จินตนาการออกแบบภาพให้กว้างขึ้น และเริ่มเก็บรายละเอียดของภาพ เขียนรายละเอียดส่วนประกอบของภาพที่กำหนดไว้ตามเนื้อหา จนภาพมีความกลมกลืนกันของสี แสง และระยะห่างของพื้นที่ว่างต่าง ๆ ที่สมดุล สามารถสื่ออารมณ์ตามกรอบแนวคิดในการถ่ายทอดผลงาน

ภาพตัวอย่างขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงาน

การวิเคราะห์ผลงาน ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลงานที่สร้างสรรค์ โดยใช้กรอบแนวคิดการวิเคราะห์ผลงานภาพเขียนของนัคตา ธนทาน (2550) ประกอบด้วยการวิเคราะห์แนวคิด รูปแบบ จุดเด่น และแนวทางการพัฒนาภาพเขียน เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางแสดงกรอบแนวคิดการวิเคราะห์ผลงาน

แนวคิด	รูปแบบ	จุดเด่น	แนวทางการพัฒนา

เมื่อวิเคราะห์ผลงานชิ้นทดลองแล้ว จะทำให้ทราบปัญหาในการสร้างสรรค์ผลงาน และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขผลงานให้ดีขึ้น ผู้วิจัยนำแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวิเคราะห์ผลงานชิ้นทดลองไปสร้างสรรค์ผลงานจริงต่อไป

การวิเคราะห์ความหมาย ความหมายภาพเขียนวิเคราะห์โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหาของผลงานภาพเขียนต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์เรียบร้อยแล้ว โดยใช้ทฤษฎีสัญศาสตร์ว่าด้วยสัญลักษณ์และการตีความหมาย 2 แบบ คือ 1) การตีความหมายแบบนัยตรง และ 2) การตีความหมายแบบนัยแฝงของเฟอร์ดินานด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure, 1974, อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2542, หน้า 98) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ โดยมีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 สับเคราะห์ผลงานภาพเขียนออกเป็นชุดภาพ และสร้างตารางผลงานภาพเขียนตามลำดับของชุดผลงาน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยทฤษฎีสัญศาสตร์เป็นแนวทางในการวิเคราะห์

ตารางแสดงเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ความหมาย

ลำดับที่	ภาพเขียน	ความหมายนัยตรง	ความหมายนัยแฝง

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ความหมายตามแนวสัญลักษณ์ โดยวิเคราะห์ความหมายแฝงที่ผู้วิจัยต้องการถ่ายทอดหรือสื่อความหมายให้ผู้รับสารเข้าถึงความแฝงตามบริบทของอารมณ์ จินตนาการ สภาพแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรม เป็นต้น ของผู้รับสารนั้น ๆ โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนาสร้างเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางแสดงกรอบแนวคิดเรื่องไตรลักษณ์

แนวคิด ไตรลักษณ์	อนิจจัง	ทุกขัง	อนัตตา
	ความหมายแฝง	ความหมายแฝง	ความหมายแฝง
	เกิดดับๆ เปลี่ยนแปลง ตั้งอยู่ได้ชั่วขณะ ขัดแย้งต่อความคงที่	ถูกบีบคั้น คงสภาพเดิมไม่ได้ มีความบกพร่อง ไม่ตั้งอยู่	ไม่มีเจ้าของ เปลี่ยนแปลง บังคับไม่ได้ แย้งต่ออัตตา

การสรุปและอภิปรายผล นำเสนอผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งการสรุปผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ พัฒนาการผลงานและบทวิเคราะห์ และการวิเคราะห์ความหมายตามแนวสัทศาสตร์ ด้านพัฒนาการผลงานและบทวิเคราะห์เป็นการศึกษาเพื่อสร้างสรรค์ผลงานทดลองในขั้นต้นเพื่อทราบถึงปัญหาและแนวทางในการพัฒนาผลงานให้ดียิ่งขึ้น หลังจากนั้นจึงเริ่มสร้างสรรค์ผลงานจริง ทำให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพดียิ่งขึ้นและเห็นพัฒนาการของผลงานที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ผลงานทดลอง

ภาพผลงานก่อนการสร้างสรรค์ผลงานจริงเป็นผลงานในระยะทดลอง โดยจำแนกเป็นชุดผลงานจำนวนทั้งสิ้น 5 ชุด ประกอบด้วย (1) ชุดลำเนาไพรแห่งไตรลักษณ์ (2) ชุดสายธารแห่งอนิจจัง (3) ชุดสายธารแห่งทุกขัง (4) ชุดสายธารแห่งอนัตตา (5) ชุดความแปรผันแห่งกาลเวลา เป็นผลงานที่สร้างสรรค์เพื่อให้เห็นรูปแบบการผสมผสานขององค์ประกอบภาพและเทคนิคที่ใช้ โดยเฉพาะการใช้สีที่แปร่งซึ่งมีหลายชนิด และการเลือกใช้สีซึ่งมีระดับของเลเยอร์สีหลายระดับ เพื่อให้เห็นการผสมกันระหว่างแสง สี และพื้นที่ว่าง เป็นต้น

ตัวอย่างผลงานทดลอง ชุดลำเนาไพรแห่งไตรลักษณ์

ผลการวิเคราะห์ แนวคิด ได้แก่ ปริศนาในบรรยากาศที่เจียบงัน ว่างเปล่าจากบ้านเรือนผู้คน อาศัย แต่ยังคงดำรงไว้ซึ่งคำถามเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต รูปแบบ ได้แก่ ธรรมชาตินามธรรม บรรยากาศดูสดใส แต่ก็แฝงไปด้วยความเร้าร้อนของสภาพบรรยากาศ ในช่วงเวลากลางวัน จุดเด่น การใช้สีเข้มเพิ่มความสดใสสว่างของภาพ แนวทางการพัฒนา ได้แก่ การผสมผสานสอดรับกันระหว่างสีกับพื้นที่ว่าง และมีมิติภาพในระยะใกล้ไกล

ความหมาย ภาพที่ 1 ความหมายนัยตรง คือ พุ่มไม้ทิวเขา ความหมายนัยแฝง คือ ความเบิกบาน ความมั่นคง ความเปลี่ยนแปลง ภาพที่ 2 ความหมายนัยตรง คือ สีเส้นลำเนาไพร ความหมายนัยแฝง ความเจ็บสงบในความวุ่นวาย ความสันโดษ การยอมรับกับความไม่แน่นอน ภาพที่ 3 ความหมายนัยตรง แสงทอประกาย ในยามพลบค่ำ ความหมายนัยแฝง ความหวังสุดท้าย พลังที่ยังคงอยู่ ชีวิตที่ยังมีลมหายใจ วันเวลาที่เปลี่ยนไปไม่แน่นอน ภาพที่ 4 ความหมายนัยตรง คนเดินบนเส้นทาง บรรยากาศแสงจัดจ้าในเวลาสาย ความหมายนัยแฝง การดิ้นรน การต่อสู้ การไม่ยอมแพ้ต่อปัญหา การปรับตัวเพื่อรับกับการความไม่แน่นอน

การสร้างสรรคผลงานจริง

การสร้างสรรคผลงานจริงสามารถจำแนกเป็นชุดผลงานจำนวนทั้งสิ้น 7 ชุด ประกอบด้วย (1) ชุดดอกหญ้าแห่งความฝันแปร (2) ชุดสายธารแห่งอนิจจัง (3) ชุดขุนเขาแห่งความฝันแปร (4) ชุดฤดูกาลแห่งความฝันแปร (5) ชุดเส้นทางแห่งไตรลักษณ์ (6) ชุดสายธารแห่งไตรลักษณ์ (7) ชุดแสงสว่างกลางอนธการ มีการนำเสนอภาพเขียนธรรมชาตินามธรรมให้มีรูปแบบและมิติภาพที่หลากหลายเพิ่มขึ้น สามารถปรับสมดุลขององค์ประกอบภาพให้มีความกลมกลืนกันระหว่างมิติภาพและโทนสี จังหวะของการใช้สี ไม่ว่าจะเป็นสีเข้มหรือสีจาง ลักษณะของการให้สีที่มีความเชื่อมโยงกันทั้งในระยะใกล้ระยะไกล ทำให้ภาพดูมีความน่าสนใจและมีความกลมกลืนมีความละมุนละม่อมต่ออารมณ์ความรู้สึกที่สัมผัสเพิ่มมากขึ้น

ตัวอย่างผลงานจริง ชุดดอกหญ้าแห่งความฝันแปร

ผลการวิเคราะห์ แนวคิด ได้แก่ ดอกหญ้าที่พริ้วไหวไปตามกระแสลมที่มีหลากสีเฉกเช่นผู้คนที่มีหลากหลายวัฒนธรรม รูปแบบ ได้แก่ บรรยากาศดอกหญ้าที่พริ้วไหวในช่วงเวลาฤดูกาลแตกต่างกัน ทั้งในฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน สภาพความฝันแปรของดอกหญ้า จุดเด่น ได้แก่ การผสมผสานของสีดอกหญ้าที่กลมกลืนกับบรรยากาศ แนวทางการพัฒนา ได้แก่ การเพิ่มเติมบริบทมุมมองทางธรรมชาติและองค์ประกอบของธรรมชาติอื่น ๆ ในพื้นที่ว่าง

ความหมาย ภาพที่ 1 ความหมายนัยตรง คือ ดอกหญ้าพริ้วไหวในสายลม หุบเขา และท้องฟ้าสดใส ความหมายนัยแฝง คือ ความเปลี่ยนแปลงจากความหม่นหมองสู่ความสดใส การมีแรงบันดาลใจในการต่อสู้ ภาพที่ 2 ความหมายนัยตรง คือ ดอกหญ้าในบรรยากาศฟ้าหลังฝน ความหมายนัยแฝง คือ การผ่านพ้นปัญหาและอุปสรรคจนประสบความสำเร็จ ความไม่แน่นอนของชีวิตใหม่ ภาพที่ 3 ความหมายนัยตรง คือ ดอกหญ้า หุบเขาเรียงราย ความหมายนัยแฝง คือ ความเป็นไปของวิถีชีวิตในกฎธรรมดา ความสดใสเบิกบานในการใช้ชีวิต

ตัวอย่างผลงานจริง ชุดสายธารแห่งอนิจจัง (ไม่เที่ยง)

ผลการวิเคราะห์ แนวคิด ได้แก่ ลำธารที่สงบสงบ มีความเงียบเป็นศูนย์กลาง แต่มีความเคลื่อนไหวของฤดูกาลเป็นพลวัตขับเคลื่อนสรรพสิ่ง รูปแบบธรรมชาตินามธรรม บรรยากาศลุ่มลำธารที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล กาลเวลา ตามกฎธรรมชาติที่สะท้อนไตรลักษณ์ จุดเด่น ได้แก่ การผสมกลมกลืนของสีที่ให้ความรู้สึกอ่อนละมุน และมีมิติภาพในระยะใกล้ไกลเด่นชัดขึ้น แนวทางการพัฒนา ได้แก่ เพิ่มองค์ประกอบของภาพให้มากขึ้น เช่น ผู้คน สัตว์ ป่า ดอกไม้ ต้นหญ้า เป็นต้น

ความหมาย ภาพที่ 1 ความหมายนัยตรง คือ ต้นไม้ยืนต้นใกล้ลำธารในราตรี ความหมายนัยแฝง คือ การพักผ่อนในความสงบ ความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความบริสุทธิ์ ภาพที่ 2 ความหมายนัยตรง คือ ต้นไม้พุ่มใบใกล้ลำธาร และแสงสาดส่องจากท้องฟ้า ความหมายนัยแฝง คือ ความเงียบสงบ ความว่างเปล่า ไม่วุ่นวายกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ภาพที่ 3 ความหมายนัยตรง คือ ท้องฟ้าสาดส่องแสงสีทองสะท้อนลำธาร ความหมายนัยแฝง คือ การแสวงหาเป้าหมายและความจริงสูงสุดของชีวิตที่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนในอนาคต ภาพที่ 4 ความหมายนัยตรง คือ มุมหนึ่งของลำธารในลำเนาในยามราตรี ความหมายนัยแฝง คือ ความวิเวก ความมั่งคั่งของชีวิต และชีวิตที่พร้อมจะรับมือกับความเปลี่ยนแปลง

อภิปรายผล

ผู้วิจัยแบ่งการอภิปรายผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ พัฒนาการผลงานและบทวิเคราะห์ และการวิเคราะห์ความหมายตามแนวสัญลักษณ์ ดังนี้

ผลงานทดลอง

ภาพผลงานก่อนการสร้างสรรคผลงานจริงเป็นผลงานในระยะทดลอง เป็นผลงานที่สร้างสรรค์เพื่อให้เห็นรูปแบบการผสมผสานขององค์ประกอบภาพและเทคนิคที่ใช้ โดยมุ่งเน้นให้เกิดภาพแนวคิดภายในใจ

ได้ตระหนักถึงการพิจารณาหลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์ในทางพระพุทธศาสนา โดยถ่ายทอดเป็นเรื่องราวต่าง ๆ เช่น บรรยายกาศหุบเขาลำเนาไพร บรรยายกาศลำธารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ผสมผสานกับการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล กาลเวลา บรรยายกาศในฤดูกาลที่ผันแปรแตกต่างกัน ทั้งฤดูหนาวและฤดูร้อน เป็นต้น อันเป็นเครื่องสื่อให้รู้ถึงคุณค่าของการพิจารณาเห็นความเปลี่ยนแปลงตามหลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์ในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอธิการบรรมง ปิยธโร (พระอธิการบรรมง ปิยธโร, 2560) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาคุณค่าของการรู้แจ้งในไตรลักษณ์ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า ไตรลักษณ์ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ อนิจจลักษณะ ลักษณะไม่เที่ยง มีการแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ทุกขลักษณะ ลักษณะทนอยู่ตลอดไปไม่ได้ ถูกบีบคั้นด้วยอำนาจของธรรมชาติ ทำให้ทุกสิ่งไม่สามารถทนอยู่ในสภาพเดิมได้ตลอดไป และอนัตตลักษณะ ลักษณะไม่สามารถบังคับบัญชาให้เป็นไปตามต้องการได้ คุณค่าของการเข้าใจความจริงตามหลักไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ ทำให้เป็นผู้บริสุทธิ์ ทำให้เป็นผู้มีความสุขอยู่ในปัจจุบัน ทำให้เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ และทำให้เป็นผู้สิ้นอาสวะกิเลส

การสร้างสรรคผลงานจริง

การสร้างสรรคผลงานจริง มีการนำเสนอภาพเขียนธรรมชาตินามธรรมให้มีรูปแบบและมิติภาพที่หลากหลายเพิ่มขึ้น โดยภาพเขียนธรรมชาตินามธรรมนั้นประกอบไปด้วยบรรยายกาศส่วนต่าง ๆ ของธรรมชาติ เช่น ลำธาร หุบเขาลำเนาไพร ดอกหญ้า ท้องทุ่ง เป็นต้น มีการเพิ่มมิติภาพที่สามารถสะท้อนความน่าสนใจ ทำให้เกิดมิติภาพที่หลากหลายเชื่อมโยงกันทั้งในระยะใกล้และระยะไกลของภาพรวมทั้งหมด สามารถปรับสมดุลขององค์ประกอบภาพให้มีความกลมกลืนกันระหว่างมิติภาพและโทนสี จังหวะของการใช้สี ไม่ว่าจะเป็สีเข้มหรือสีจาง ลักษณะของการให้สีที่มีความเชื่อมโยงกันทั้งในระยะใกล้ระยะไกล ทำให้ภาพดูมีความน่าสนใจและมีความกลมกลืน มีความละมุนละม่อมต่ออารมณ์ความรู้สึกที่สัมผัสเพิ่มมากขึ้น ทั้งยังก่อให้เกิดสุนทรียภาพคืออารมณ์ความรู้สึกที่งดงามที่เกิดขึ้นจากการรับรู้และสัมผัสถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล แสนบุงค้อ (นฤมล แสนบุงค้อ, 2559) ที่ศึกษาเรื่อง “สุนทรียภาพแห่งการเปลี่ยนแปลงในปรากฏการณ์ธรรมชาติ” พบว่า การเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดนิ่งจากปรากฏการณ์ธรรมชาติของท้องฟ้าที่ชวนหลงใหลน่าสัมผัส แผงไปด้วยความงาม ก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกจินตนาการของมนุษย์ที่แตกต่างไป ทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของคัมภีรดา สุขขวัญ (2559) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “ธรรมชาติแปรผันสู่นามธรรม” พบว่า ธรรมชาติเป็นสิ่งมหัศจรรย์ ที่สร้างสรรค์ความงามก่อให้เกิดความสุนทรีย์ ที่ผ่านการรับรู้ของมนุษย์ในรูปแบบอันเป็นรูปธรรม ได้แก่ ต้นไม้ ต้นหญ้า อากาศ น้ำ ฝนป่า ภูเขา ลำธาร ท้องทะเล ท้องฟ้า แม่น้ำ พื้นดิน เป็นต้น

อภิปรายผลการวิเคราะห์ความหมายตามแนวสัทศาสตร์

การวิเคราะห์ความหมายผลงานภาพเขียนใช้ทฤษฎีการตีความแบบนัยตรงและการตีความแบบนัยแฝงของเฟอร์ดินานด์ เดอ โซซูร์ เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1) การตีความแบบนัยตรง เป็นการตีความขั้นที่ 1 ที่เกี่ยวข้องกับความจริงตามธรรมชาติ เป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมายของผู้สื่อกับตัวหมายภายในอีกสัญลักษณ์หนึ่ง เป็นการตีความหมายตามความหมายที่ปรากฏเด่นชัดของสัญลักษณ์ ความหมายผลงานภาพเขียนที่สร้างสรรค์เป็นความหมายสื่อถึง พุ่มไม้ ทิวเขา สีสนลำเนาไพร แสงทอประกายในยามพลบค่ำ แสงทองในยามราตรี มุมมืดหนึ่งของป่าริมน้ำลำธาร แสงเดือนส่องสะท้อนลำธารในกลางราตรี ดอกหญ้าพริ้วไหวในสายลม หุบเขา และท้องฟ้าสดใส เป็นต้น 2) การตีความหมายแบบนัยแฝง เป็นการตีความขั้นที่ 2 ที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึก ค่านิยม และวัฒนธรรมของผู้รับสารด้วย ซึ่งความหมายผลงานภาพเขียนสื่อเป็นความหมายนัยแฝงต่าง ๆ ได้ เช่น ดอกหญ้าแห้งเหี่ยวในบรรยากาศพลบค่ำ หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงของชีวิตในยามประสบกับสังขารเกิด แก่ เจ็บ ตาย ดอกหญ้า ต้นไม้เล็ก หุบเขา ท้องฟ้าสดใส หมายถึง วิถีชีวิตธรรมดาแต่มีความงดงาม ความบริสุทธิ์ ความดี ปราศจากความวุ่นวาย, ท้องฟ้าสดใสส่องแสงสีทองสะท้อนลำธาร คนพายเรืออยู่ไกลออกไป หมายถึง การแสวงหาเป้าหมายและความจริงสูงสุดของชีวิตที่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนในอนาคตเบื้องหน้า เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของนัตตา ธนทาน (2550) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ภาพเขียนมนุษย์ของทิวศักดิ์ ศรีทองดี ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2554” พบว่า กระบวนการนำเสนอภาพแทนมนุษย์ของทิวศักดิ์ ศรีทองดี นั้น มีการกลั่นกรองและเรียบเรียงถึง 2 ระดับด้วยกัน คือ เริ่มต้นด้วยการตีความในสมองแล้วจึงสร้างกระบวนการนำเสนอสู่ภายนอก โดยเชื่อมโยงระหว่างภายในกับภายนอกด้วยระบบสัญลักษณ์ และไม่ใช่ว่าเป็นกระบวนการที่นำเสนอโดยตรง แต่เป็นการนำเสนอเพื่อให้เกิดการตีความหมาย

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง “สายธารแห่งไตรลักษณ์: การสร้างสรรค์ศิลปะดิจิทัลและการวิเคราะห์ความหมายตามแนวสัญลักษณ์” นี้ ได้ผลงานศิลปะดิจิทัลจำนวนรวม 7 ชุด ก่อนการสร้างสรรค์ผลงานจริง มีการทดลองผลงานจำนวนรวม 5 ชุด เพื่อให้เห็นรูปแบบการผสมผสานขององค์ประกอบภาพและเทคนิคที่ใช้ โดยเฉพาะการใช้ที่แปร่งซึ่งมีหลายชนิด และการเลือกใช้สีซึ่งมีระดับของเลเยอร์สีหลายระดับ เพื่อให้เห็นการผสมกันระหว่างแสง สี และพื้นที่ว่าง ในการสร้างสรรค์ให้เกิดความสมดุลในผลงานมากที่สุด สำหรับการวิเคราะห์ความหมายจำแนกได้ 2 ด้าน คือ 1) ด้านความหมายนัยตรง เป็นการตีความหมายตามความหมายที่ปรากฏเด่นชัดของสัญลักษณ์ เช่น พุ่มไม้ทิวเขา สีสนลำเนาไพร แสงทอประกายในยามพลบค่ำ เป็นต้น 2) ด้านความหมายนัยแฝง เป็นความหมายที่เกี่ยวโยงกับอารมณ์ความรู้สึก ค่านิยม และวัฒนธรรมของผู้รับสาร เช่น ดอกหญ้าแห้งเหี่ยวในบรรยากาศพลบค่ำ หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงของชีวิตในยามประสบกับสังขารเกิด แก่ เจ็บ ตาย ดอกหญ้า ต้นไม้เล็ก หุบเขา ท้องฟ้าสดใส หมายถึง วิถีชีวิตธรรมดา แต่มีความงดงาม ความบริสุทธิ์ ความดี ปราศจากความวุ่นวาย, ท้องฟ้าสดใสส่องแสงสีทองสะท้อนลำธาร คนพายเรืออยู่ไกลออกไป หมายถึง การแสวงหาเป้าหมายและความจริงสูงสุดของชีวิตที่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนในอนาคตเบื้องหน้า เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทางด้านปฏิบัติ

- 1) สามารถนำผลงานภาพเขียนไปประกอบเนื้อหาการบรรยาย หรือหนังสือ และต่อยอดผลงานศิลปะดิจิทัลที่เป็นผลจากการวิจัยไปพิมพ์ลงบนผ้าใบและจัดแสดงเป็นผลงานศิลปะ
- 2) สามารถต่อยอดการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะดิจิทัลเพื่อการดาวน์โหลดในแอปพลิเคชัน และสื่อออนไลน์ทั้งในรูปแบบสาธารณะและการพาณิชย์

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ศิลปะดิจิทัลในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป โดยนำหลักธรรมอื่น ๆ ในทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์
- 2) ควรศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความหมายของภาพเขียนอื่น ๆ ที่มีคุณค่าโดดเด่น โดยใช้ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์เป็นเครื่องมือในการศึกษา
- 3) ควรศึกษาในเชิงบูรณาการศาสตร์ ระหว่างภาษาศาสตร์ ด้านวจนปฏิบัติศาสตร์กับจิตวิทยาและการแพทย์ เช่น ด้านจิตวิทยาการใช้ศิลปะบำบัด ด้านสมาธิ ด้านสุนทรียศาสตร์ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- คัมภีรดา สุขขวัญ. (2559). **ธรรมชาติผันแปรสู่นามธรรม**. ศิลปินพจนัน์ปริญญาศิลปบัณฑิต, สาขาวิชาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม), คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นัตดา ธนทาน. (2556). **การวิเคราะห์ศึกษาภาพเขียนมนุษย์ของ ทวีศักดิ์ ศรีทองดี ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2554**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาทฤษฎีศิลป์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นฤมล แสนบุงค้อ. (2559). **สุนทรียภาพแห่งการเปลี่ยนแปลงในปรากฏการณ์ธรรมชาติ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม), คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระอธิการบรรยง ปิยธโร (2560). **ศึกษาคุณค่าของการรู้แจ้งในไตรลักษณ์ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภัญชिता สังคหะ. (2561). **การใช้หลักไตรลักษณ์ในการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุพร แก้วดา. (2554). **ห้วงแห่งการก่อเกิดและการเสื่อมสลาย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต, สาขาวิชาทัศนศิลป์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Hungelmann J., et al. (1987). **Development of the JAREL Spiritual Well-Being Scale**. Philadelphia: J.B. Lippincott.